

راهکارهایی برای حمایت از کسب و کارها در مواجهه با شوکها

معاونت بررسی های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تهیه و تنظیم: محمود نصیری

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

مهر ۱۴۰۲

موضوع این گزارش، الزاماً مواضع اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران نیست.

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

خلاصه مدیریتی.....	۴
مقدمه.....	۵
وضعیت بلایای طبیعی در ایران و آسیب پذیری بنگاه‌ها.....	۶
مفهوم شوک‌ها و بلایا.....	۷
مدیریت شوک‌ها و بلایا.....	۱۰
اقدامات لازم برای مدیریت بلایا مرتبط با کسب و کارها (پیش از، در حین و پس از بحران).....	۱۵
توصیه‌های سیاستی.....	۲۲

خلاصه مدیریتی

ارزیابی پیامدهای قبل و بعد از بحران و اتخاذ اقدامات مرتبط با کاهش ریسک به دولت‌ها و سازمان‌ها کمک می‌کند تا پیامدهای محتمل بحران را شناسایی کنند و سیاست‌ها و اقدامات مناسب را برای کاهش این پیامدها اتخاذ نمایند.

پیامدهای ناشی از بحران‌ها می‌توانند تحت گروه‌های گوناگونی طبقه‌بندی شوند، از جمله پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم، ملموس و غیرملموس. پیامدهای مستقیم و ملموس بر دارایی‌ها و منابع مالی تأثیر می‌گذارند، در حالی که پیامدهای غیرمستقیم و ملموس مربوط به خسارات اقتصادی است و پیامدهای غیرملموس به تأثیرات بحران‌ها بر سلامتی انسان‌ها اشاره دارد. همچنین، عواقب بحران‌ها می‌توانند بر فردی خاص، جوامع کوچک، جوامع بزرگ و محیط زیست تأثیرگذار باشند.

ارزیابی پیامدها برای کسب‌وکارها نیز می‌تواند به صورت مثبت و منفی صورت گیرد. پیامدهای منفی بر بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله کشاورزی، صنعت، خدمات و گردشگری تأثیر می‌گذارند که می‌توانند شامل خسارات مستقیم و غیرمستقیم باشند و در سطح کلان، مانند کاهش رشد اقتصادی، افزایش بیکاری، کسری بودجه دولت، ناامنی غذایی، افزایش مهاجرت، مختل شدن نظم، اختلال در بازار و قطع زنجیره تأمین و فروش محصولات اثر بگذارند.

همچنین، برخی از بحران‌ها می‌توانند پیامدهای مثبتی نیز به همراه داشته باشند. این پیامدهای مثبت می‌توانند شامل مواردی از جمله ایجاد فرصت‌های جدید برای بازسازی پس از بحران، ایجاد کسب‌وکارهای جدید در حوزه ساختمان‌سازی و جاده‌سازی، ایجاد فرصت‌های اقتصادی برای کسب‌وکارها پس از شوک‌های اقتصادی، تقویت اکوسیستم‌های آبی به دلیل سیلاب و امکان کشت مجدد در کشاورزی و غیره شود.

بنابراین، مدیریت ریسک بلافاصله برای کسب‌وکارها باید بر کاهش پیامدهای منفی تمرکز داشته باشد و بهره‌برداری از فرصت‌های ایجاد شده در بحران‌ها را در نظر گیرد که می‌تواند شامل اقداماتی با هدف کاهش خسارات و زیان‌های احتمالی و همچنین بهره‌برداری از فرصت‌هایی که پس از بحران‌ها به وجود می‌آیند، باشد.

نوشتار حاضر بر اساس مجموعه اقداماتی که در جهان برای کاهش ریسک کسب‌وکارها انجام می‌شود، پیشنهاداتی را با هدف حمایت از کسب‌وکارها در مقابل شوک‌ها گردآوری و ارائه کرده است که می‌تواند مبنایی برای بررسی تنظیم برنامه‌ای جامع با مشارکت ذینفعان و دست‌اندرکاران قرار گیرد. این پیشنهادها شامل ۷ مرحله اصلی است:

۱. ایجاد و ساماندهی یک کمیته مشترک برای برنامه‌ریزی و حفظ کسب و کارها در برابر شوک‌ها
۲. تأمین و تخصیص منابع مورد نیاز
۳. ایجاد یک سیستم اطلاعاتی مناسب
۴. تهیه برنامه عمل مشترک با همکاری ذینفعان و دست‌اندرکاران
۵. نهایی‌سازی سند اقدامات کاهش ریسک بلافاصله با تعیین اقدامات پیش و پس از بحران بر اساس هر شوک
۶. اجرای برنامه مشترک
۷. پایش و ارزیابی عملکرد برنامه

مقدمه

با وجود اینکه ریسک‌ها^۱ یا بلایا^۲ ویرانگر و بر هم زننده نظم هستند، اما متأسفانه در دنیای امروز به لحاظ شدت و تنوع، در حال افزایش‌اند و تأثیرات فزاینده‌ای بر جوامع و همچنین بر کل سیستم‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی می‌گذارند. همه‌گیری کووید-۱۹ به عنوان یک شوک بزرگ زنگ هشدار برای کل جهان بوده که نشان داده است شوک‌ها به پدیده‌های غالب جهان امروز تبدیل شده‌اند. پیامدهای ناشی از بلایا متناسب با نوع و شدت آن متفاوت است و عرصه‌های اثرگذاری آن از فرد، خانوار، اجتماع، جامعه تا محیط‌زیست گسترش می‌یابد؛ خسارت‌ها و زیان‌هایی همچون جان و مال انسان‌ها، بیکاری، آوارگی و کوچ اجباری، از بین رفتن کشاورزی، کسب‌وکارها، تشدید فقر، کاهش تولید ملی، ناامنی غذایی، تأثیر بر بخش‌های مختلف اقتصادی و تخریب محیط‌زیست را می‌توان به عنوان نمونه‌هایی از این بلایا ذکر نمود.

می‌توان گفت که بلایا رویدادهای «طبیعی» نیستند، بلکه تابعی از نحوه تعامل انسان با محیط خود هستند. هنگامی که مخاطرات^۳ با آسیب‌پذیری^۴ و در معرض‌بودگی^۵ ترکیب شوند، به احتمال زیاد بلایا رخ می‌دهند. این که آسیب‌پذیری و در معرض‌بودگی هسته اصلی در ایجاد بلایا هستند، نقش تصمیمات انسانی در به وجود آمدن آن را برجسته می‌کند. در واقع بلایا با رویدادهایی مانند طوفان، زلزله، سیل یا خشکسالی شروع می‌شوند ولی علل اصلی ریسک بلایا^۶ شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی هستند (UNDRR, 2022). بخصوص امروزه سیستم‌های انسانی بیشتر به هم پیوسته و وابسته هستند و تعامل آنها با جهان طبیعی منجر به به وجود آمدن ریسک‌های پیچیده‌ای شده است که فراتر از مرزها را در برمی‌گیرد. جوامع باید با تهدیدهای جدید شناخته شده مانند تغییرات آب و هوایی یا جرایم سایبری مقابله کنند و برای مقابله با تهدیدات نوظهور نیز آماده باشند؛ تهدیدهایی که کاملاً ناشناخته هستند و ممکن است با هشدار کم یا بدون هشدار ظاهر شوند (Opitz-Stapleton et al, 2019). حکمرانی از طریق جلوگیری از ایجاد موقعیت‌های آسیب‌پذیر و در معرض‌بودگی می‌تواند از طریق مقابله با محرک‌ها و علل ریشه‌ای، باعث مدیریت و کاهش ریسک بلایا شده و از این منظر به عنوان ضرورتی برای حکمرانی تلقی شود (UNDRR, 2022).

از بین رفتن و یا مختل شدن معیشت و کسب‌وکار انسان‌ها در میان ابعاد گسترده بلایا، از مهمترین پیامدهای آن می‌تواند باشد که اگر مدیریت نشود، می‌تواند پیامدهای ثانویه دیگری همچون آوارگی، مهاجرت اجباری، نارضایتی‌های فردی و جمعی و دیگر مشکلات معیشتی را در پی داشته باشد. این در حالی است که پیامدهای ذکر شده نه تنها متوجه خود افراد بلکه کل جامعه را نیز در صورت تداوم بحران با کاهش تولیدات، ناامنی غذایی، تضعیف اقتصاد ملی و ... مواجه خواهد کرد.

علاوه بر مخاطرات طبیعی، انواع دیگری از مخاطرات وجود دارند که می‌توانند باعث ایجاد شوک و اختلال در کسب‌وکارها شوند که از جمله آنها می‌توان به بی‌ثباتی اقتصادی و مالی جهانی، تغییرات ژئوپولیتیک، روندهای اختلال‌گر بازار مانند نوآوری و رقابت شدید در بازار جهانی و شوک‌های چرخه

¹ Risk

² Disaster

³ Hazard

⁴ Vulnerability

⁵ Exposure

⁶ Disaster risk

اقتصادی اشاره نمود که معمولاً ناشی از یک بحران مالی یا نکول اعتباری هستند و باعث کاهش قیمت دارایی‌ها می‌شوند و بر مشاغل تأثیر می‌گذارند. با توجه به اینکه کسب‌وکارهای کوچک بیش از ۷۰ درصد مشاغل در سراسر جهان را شامل می‌شوند و ۵۰ درصد از تولید ناخالص داخلی کشورهای در حال توسعه را تشکیل می‌دهند، پیامد این شوک‌ها بخصوص بر آنها شدیدتر است. وقتی شوک‌هایی چون رویدادهای فاجعه‌بار، رکود اقتصادی یا اختلالات بازار اتفاق می‌افتد، کسب‌وکارهای کوچک اغلب به شدت آسیب می‌بینند و بسیاری از آنها هرگز نمی‌توانند بهبود یابند. با توجه به اثرات مخرب بسیار زیاد شوک‌ها، دولت‌ها می‌توانند نقشی حیاتی، فراتر از مداخلات سیاسی منظم خود، در حمایت از کسب‌وکارها برای بازسازی، سازگاری، و بقا در مقابل شوک‌ها و همچنین کمک به تاب‌آوری بیشتر در برابر شوک‌ها ایفا کنند (ILO, 2021).

چارچوب سندای برای کاهش ریسک بلایا^۱، به عنوان فراگیرترین توافق بین‌المللی در مورد کاهش این نوع از ریسک‌ها، برای پیشگیری از ریسک بلایای جدید و کاهش بلایای موجود توصیه می‌کند: با هدف کاهش آسیب‌پذیری در مقابل بلایا، افزایش آمادگی و تاب آور شدن برای مقابله با آن، و بهبودی سریع پس از مواجهه، باید اقدامات یکپارچه و فراگیر اقتصادی، ساختاری، حقوقی، اجتماعی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی، زیست‌محیطی، فناورانه، سیاسی و نهادی اجرا شود.

وضعیت بلایای طبیعی در ایران و آسیب‌پذیری بنگاه‌ها

ایران کشوری بلاخیز است و دهه‌های اخیر شاهد حوادث فاجعه‌بار متعددی بوده است که خسارات و زیان‌های قابل توجهی به بار آورده و دستاوردهای توسعه ایران را تحت تأثیر قرار داده است. مراکز اصلی شهری ایران به شدت در برابر زلزله‌های شدید آسیب پذیر است. مخاطرات مرتبط با آب و هوا مانند خشکسالی، طوفان‌های شن و گردوغبار و سیل در سال‌های اخیر به شدت افزایش یافته است. این در حالی است که اثرات ترکیبی تغییرات آب و هوایی و تخریب محیط زیست به طور فزاینده‌ای کشور را در برابر خطرات متعدد آسیب پذیر کرده است. علاوه بر این، همه‌گیری کووید-۱۹ بر سیستم اقتصادی و بهداشتی توسعه‌یافته کشور فشار وارد کرده است. علاوه بر این بلایای طبیعی، ایران همواره با شوک‌های اقتصادی مثل تحریم‌ها و بی‌ثباتی اقتصاد همچون تورم بسیار بالا و رکود مواجه بوده است که اثرات مخربی بر کسب‌وکارها داشته‌اند (UN, 2023 ; UNDP, 2023). در ایران کسب‌وکارهای خرد و کوچک (زیر ده نفر کارکن) حدود ۷۵ درصد کل اشتغال را شامل می‌شوند^۲. با توجه به اینکه این کسب‌وکارها به دلایل مختلفی در برابر شوک‌ها و تهدیدهای بیرونی به شدت آسیب پذیرند، بیش از سایر کسب و کارها نیازمند حمایت دولت هستند تا در مقابل شوک‌ها تاب‌آور شوند. از آنجا که دولت بر حسب تکلیف موظف شده است این حمایت را بر عهده گیرد، به نظر می‌رسد به جای جبران خسارت پس از رخ دادن بلایا، پرداختن به عوامل زمینه‌ای ریسک بلایا پیش از وقوع بحران و بلایا از طریق سرمایه‌گذاری، مقرون به صرفه‌تر از واکنش و بازیابی پس از بلایا است (Sendai Framework, 2015). ضروری است به جای تقلیل موضوع به جبران خسارت‌ها و روش‌های سنتی توزیع منابع مالی در میان مردم پس از وقوع بحران، برنامه‌ای مدون و یکپارچه برای مدیریت پیش و پس از بحران در نظر گرفته شود. چرا که تجربیات گواه این مدعاست که محدود

¹ Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 - 2030

^۲ بر اساس داده‌های طرح نیروی کار، مرکز آمار ایران

کردن جبران خسارت‌های وارده بر معیشت، سکونت و فعالیت‌های اقتصادی در نبود برنامه‌ای همه جانبه و پاسخگو، ممکن است نه تنها موثر نباشد بلکه به نتایج مورد انتظار ختم نشده و حتی به نتیجه معکوس نیز منجر شود.

در دهه گذشته، بر اساس قانون مدیریت بلایای طبیعی، کشور شروع به دور شدن از رویکرد سنتی متمرکز بر واکنش به بلایا کرد و به جای آن رویکردی را اتخاذ کرد که علاوه بر برنامه‌ریزی برای آمادگی و واکنش موثر، به کاهش ریسک بلایا می‌پردازد. بر این اساس، سازمان مدیریت بحران کشور نقش راهبردی‌تری در هماهنگی و حمایت از مدیریت بلایای طبیعی و کاهش خطرات به عهده گرفته است (UN, 2023 ; UNDP, 2023). با این حال برای حمایت از کسب و کارها نیاز به سیاستگذاری یکپارچه و برنامه‌ریزی نتیجه‌بخش بوده که شرایط تبدیل تهدیدات موجود را به فرصت فراهم کرده و با هدفمندسازی توزیع منابع، توان جدیدی به اقتصاد و جامعه تزریق کند.

مفهوم شوک‌ها و بلایا

دفتر کاهش ریسک بلایا سازمان ملل متحد^۱، بلایا^۲ را این‌گونه تعریف می‌کند: «اختلال جدی در عملکرد یک اجتماع یا یک جامعه در هر مقیاسی به دلیل رویدادهای دارای ریسک که با شرایط در معرض‌بودگی^۳، آسیب‌پذیری^۴ و ظرفیت^۵ تعامل دارند و می‌تواند منجر به خسارات و اثرات انسانی، مادی، اقتصادی و زیست محیطی شوند. در این زمینه، مخاطره^۶ یک فرآیند، پدیده یا فعالیت انسانی است که اگر با آسیب‌پذیری و در معرض‌بودگی افراد و دارایی‌ها ترکیب شود، تبدیل به بلایا شده و ممکن است باعث تلفات جانی، جراحت یا سایر اثرات بهداشتی، آسیب اموال، اختلالات اجتماعی و اقتصادی یا تخریب محیط زیست شود. منشاء مخاطرات می‌تواند طبیعی یا ساخته دست بشر باشد و طیف وسیعی از مخاطرات زیست محیطی، فناوری و بیولوژیکی از جمله عوامل هواشناسی، هیدرولوژیکی، فرازمینی، زمین‌شناسی، محیطی، شیمیایی، بیولوژیکی، فناوری و اجتماعی را در بر می‌گیرد. آسیب‌پذیری شرایطی را توصیف می‌کند که توسط عوامل یا فرآیندهای فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی تعیین می‌شود که حساسیت یک فرد، یک جامعه، دارایی‌ها یا سیستم‌ها را نسبت به اثرات مخاطرات افزایش می‌دهد. در معرض‌بودگی، وضعیت افراد، زیرساخت‌ها، ساختمان‌ها، ظرفیت‌های تولید و سایر دارایی‌های انسانی ملموس را شامل می‌شود. کاهش ریسک^۷ در توافق‌های جهانی بر اتخاذ تدابیری متمرکز دارد که به تمام ابعاد ریسک بلایا^۸ شامل مخاطره، در معرض‌بودگی، آسیب‌پذیری و ظرفیت مقابله برای جلوگیری از ایجاد ریسک جدید، کاهش ریسک موجود و افزایش تاب‌آوری توجه می‌کند. این اقدامات از طریق اجرای برنامه‌های یکپارچه و فراگیر اقتصادی، ساختاری، حقوقی، اجتماعی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی، زیست محیطی، فناوری، سیاسی و نهادی، آمادگی برای واکنش و بهبود را افزایش می‌دهد و در نتیجه تاب‌آوری را بالا می‌برند.

¹ The United Nations Office for Disaster Risk Reduction

² Disaster

³ Exposure

⁴ Vulnerability

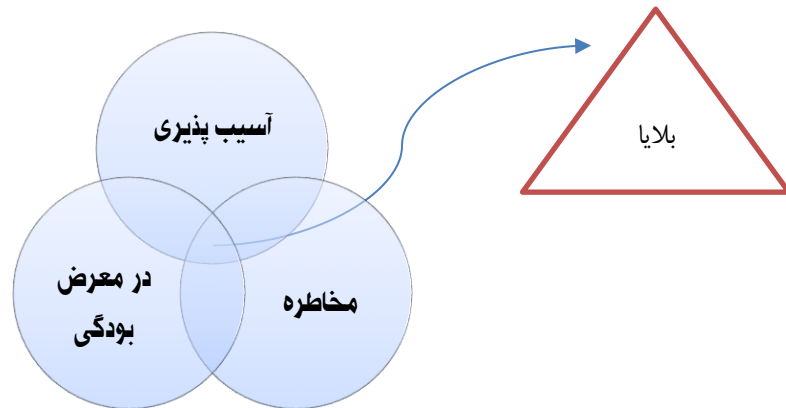
⁵ Capacity

⁶ Hazard

⁷ Risk reduction

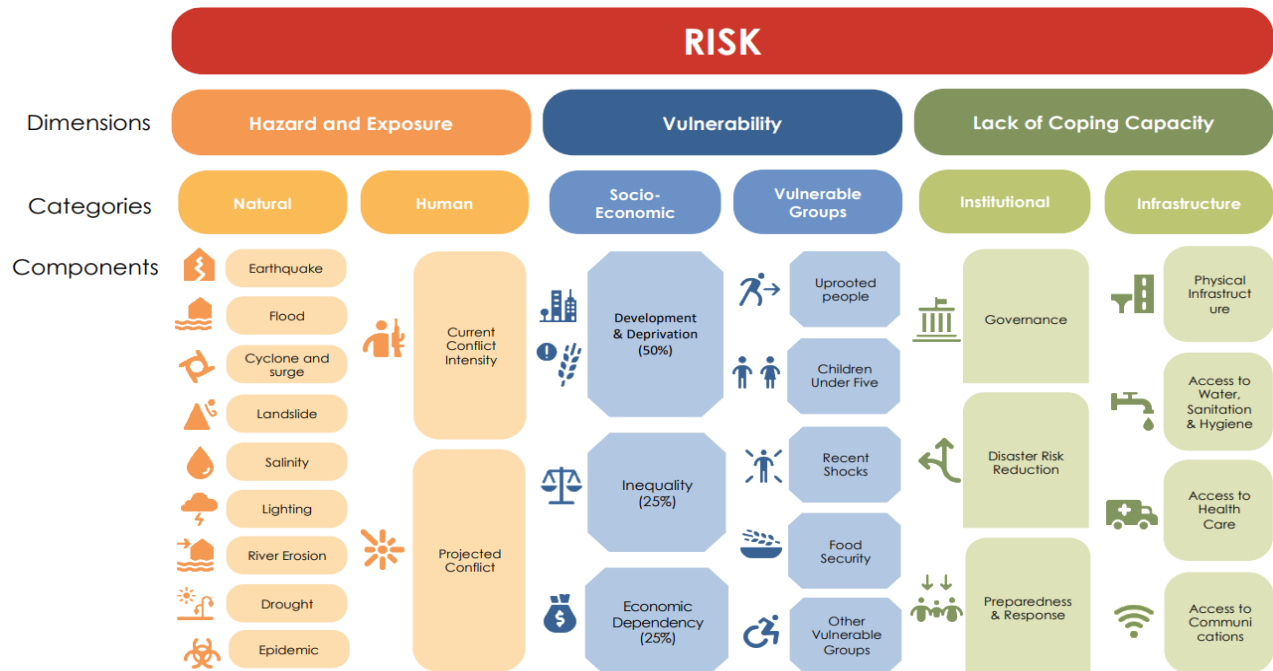
⁸ Disaster risk

شکل شماره ۱- ارتباط بلایا با مخاطره، آسیب‌پذیری و در معرض بودگی

هنگامی که مخاطرات با آسیب‌پذیری و در معرض بودگی ترکیب شوند، به احتمال زیاد بلایا رخ می‌دهند زیرا در معرض بودگی در کنار افزایش اثرات منجر به کاهش آسیب‌پذیری ظرفیت مقابله می‌شود. شایان ذکر است با توجه به اینکه آسیب‌پذیری و در معرض بودگی، هسته اصلی در ایجاد بلایا هستند، نقش تصمیمات انسانی را در ایجاد بلایا برجسته می‌کنند. بلایا رویدادها «طبیعی» نیستند، بلکه تابعی از نحوه تعامل انسان با محیط خود هستند. در واقع می‌توان گفت که بلایا با رویدادهایی مانند طوفان، زلزله، سیل یا خشکسالی شروع می‌شوند، اما علل اصلی ریسک بلایا را می‌توان شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی ذکر نمود (UNDRR, 2022).

شکل شماره ۲- ابعاد مختلف ریسک

منبع: Bangladesh INFORM Sub-National Risk Index 2022

شوکهایی که بیشترین ریسک‌ها را ایجاد می‌کنند شامل بی‌ثباتی اقتصادی و مالی جهانی، جنایات سازمان یافته فراملی و تروریسم؛ تغییرات شدید محیطی از جمله تغییرات آب و هوایی و و مخاطرات طبیعی؛ آسیب‌پذیری سایبری و اختلال در فناوری؛ تغییرات ژئوپلیتیک؛ و افزایش مقاومت آنتی‌بیوتیکی و بیماری‌های همه‌گیر هستند. این تهدیدات جهانی شرایط دشوار و پیچیده‌ای را ایجاد می‌کنند و هر کدام می‌توانند خطرات ناشی از دیگری را چند برابر کنند (Opitz-Stapleton et al, 2019).

- **حوادث فاجعه بار:** مخاطرات طبیعی، از جمله رویدادهای آب و هوایی مانند کولاک، خشکسالی، طوفان، و رویدادهای غیر آب و هوایی مانند زلزله، فعالیت‌های آتشفشانی، و آتش‌سوزی جنگل‌ها و همچنین بیماری‌های همه‌گیر، جنگ‌ها، یا بحران‌های سیاسی می‌توانند باعث تلفات جانی و مالی زیادی شوند و کسب‌وکارها را مختل و دارایی‌ها را از بین ببرند (ILO, 2021).
- **بی‌ثباتی اقتصادی و مالی:** توسعه اقتصادی و فرآیندهای تولید و توزیع به طور فزاینده‌ای پیچیده و به هم پیوسته شده‌اند. این به هم پیوستگی در عین حال که فرصت‌های اقتصادی زیادی خلق می‌کند، می‌تواند تهدیداتی نیز ایجاد کند و حتی باعث ایجاد شوک در سایر نقاط جهان شود (Opitz-Stapleton et al, 2019).
- **شوکه‌های چرخه اقتصادی:** این شوک‌ها می‌توانند ماهیت سیستمی و غیرسیستمی داشته باشند. شکست سیستماتیک بازار معمولاً ناشی از یک بحران مالی یا نکول اعتباری است که باعث کاهش قیمت دارایی‌ها می‌شود و می‌تواند به طرق مختلفی از جمله دشوار شدن فروش کالا و خدمات برای بنگاه‌ها به دلیل کاهش تقاضای کل اقتصاد، کاهش نقدینگی بنگاه‌ها به دلیل سختگیرانه‌تر شدن سیاست‌های وام‌دهی و کم شدن پیش‌بینی بنگاه‌ها به دلیل نوسان قیمت‌های کالاها، بر مشاغل تأثیر بگذارد. شوک‌های غیر سیستمی به طور طبیعی از طریق چرخه‌های تجاری و سیاست‌های اقتصادی ضعیف یا توسط رکودهای جهانی یا منطقه‌ای ایجاد می‌شوند و می‌توانند با تغییر در قیمت کالاها، توافقات تجاری، بی‌ثباتی مالی، بی‌ثباتی پولی و نرخ ارز یا تورم بیش از حد منجر به شکست بازار شوند. کسب‌وکارها در برابر رکودهای سیستمی و غیرسیستمی آسیب‌پذیر هستند و در این میان کسب‌وکارهای کوچک مقیاس به دلیل محدودیت‌های مالی و امنیت اجتماعی پایین، مشکلات ذاتی در دسترسی به سرمایه و تنوع کم مشتریان و تامین‌کنندگان، بیشتر در معرض خطر هستند (ILO, 2021).
- **روندهای اختلال‌گر بازار:** سرعت تغییرات تکنولوژیکی و حجم اطلاعات به سرعت در حال افزایش است. پیشرفت‌های بسیار سریع تکنولوژیکی در ارتباطات راه دور، پردازش کامپیوتر، بلاک‌چین، هوش مصنوعی و رباتیک، همراه با رشد عظیم در موبایل و رسانه‌های اجتماعی، تأثیر زیادی بر اقتصادهای سراسر جهان دارد. روندهایی مانند نوآوری و رقابت شدید در بازار جهانی گرچه می‌توانند فرصت‌های رشد اقتصادی را ایجاد کنند و این پتانسیل را دارند که سلطه تثبیت شده بازار را متوقف کنند، اما در عین حال می‌توانند مستقیماً بازار و مشاغل را مختل کنند. شایان ذکر است، این روندها ناشی از پیشرفت‌های تکنولوژیکی و پویایی بازار در حال تحول هستند و بهره‌وری و مقیاس صنایع متعدد را تغییر می‌دهند. کسب‌وکارهای کوچک، به‌ویژه آن‌هایی که در اقتصادهای در حال توسعه حضور دارند، با توجه به دسترسی کم به مهارت‌ها و فناوری‌های نوآورانه و چابکی عملیاتی ناکافی، به شدت در مقابل این تغییرات آسیب‌پذیر هستند (UNDESA, 2017).

- **شوکه های سایبری:** رشد سریع ضریب نفوذ اینترنت و تلفن همراه به این معنی است که جهان به طور فزاینده ای وابسته به فضای سایبری می شود. گستره وسیعی از دستگاه های متصل به اینترنت، مسائل مربوط به حریم خصوصی داده ها و امنیت سایبری را به همراه دارد. خدمات دولتی مانند بهداشت و آموزش، تجارت، و تراکنش های مالی همگی به طور فزاینده ای با واسطه گری و ارائه از طریق فضای سایبری انجام می شوند. با این حال، پیوندهای دیجیتال شکننده هستند: حملات سایبری و نقض ناگهانی در سرویس ها که به صورت تقریباً ساعتی اتفاق می افتد و دولت ها و کسب و کارها را ملزم می کند منابع قابل توجهی را در اقدامات امنیتی سرمایه گذاری کنند و با پیامدهای آن مقابله کنند (UKMOD, 2017).

- **تغییرات ژئوپلیتیک:** در طول تاریخ، ژئوپلیتیک ساختار قدرت جهانی را از طریق رقابت اقتصادی و ایدئولوژیک بین دولتی تعریف کرده است. آسیب پذیری های اقتصادی-اجتماعی یک کشور تنها عامل ایجادکننده بی ثباتی داخلی نیست بلکه تغییرات ژئوپلیتیک گسترده تر و نوسانات آن نیز نقش مهمی ایفا می کنند؛ این نوسانات در بازارهای سهام، اوراق قرضه و ارز، در سراسر زنجیره های عرضه و حتی اعتماد سرمایه گذاران اثر می گذارند. (Opitz-Stapleton et al, 2019).

شوکه های خارجی می تواند اثرات مخربی بر کسب و کارها و بخصوص بنگاه های کوچک مقیاس و در نتیجه بر اقتصاد و معیشت کشورهای در حال توسعه داشته باشد. اگر کسب و کارهای کوچک آسیب ببینند، سرمایه از بین می رود و تولید و رقابت در بازار کاهش می یابد و در نتیجه در جامعه سطح نابرابری و بیکاری می تواند به شدت افزایش یابد. دلایل زیادی وجود دارد که نشان می دهد کسب و کارهای کوچک نسبت به کسب و کارهای بزرگتر در برابر شوکه ها مقاومت کمتری دارند. برخی از این دلایل به خاطر ماهیت این نوع کسب و کارها مانند توسعه مالی ناکافی، دسترسی کم به بازار، توانایی پایین مذاکره، شیوه های تجاری نامناسب، بهره وری پایین، مهارت ها و قابلیت های کم و آسیب پذیری نیروی کار است. اما برخی از این دلایل با چالش هایی که دولت ها با آن مواجه هستند تشدید می شود. این چالش ها هم به توانایی محدود دولت ها برای واکنش در مواقع بحران و هم به فقدان یک محیط تجاری مناسب مربوط می شود که برجسته ترین آنها محدودیت های منابع، فعالیت غیررسمی و بی ثباتی سیاسی و پراکندگی سیاست ها هستند (ILO, 2021).

مدیریت شوکه ها و بلایا

از آنجایی که بلایا نتیجه تعاملات پویا بین مخاطرات، آسیب پذیری محلی از قبل موجود و در معرض بودگی است، آنها تحت تأثیر انتخاب های انسانی و ویژگی های اجتماعی-اقتصادی، فناوری و جمعیت شناختی جامعه هستند (UNDRR, 2022). از این رو حکمرانی ریسک بلایا می تواند با کاهش آسیب پذیری محلی از قبل موجود و در معرض بودگی، به کاهش ریسک بلایا کمک کند. در واقع دولت می تواند با ایجاد هماهنگی بین تمام بازیگران و دست اندرکاران، سیاست ها و برنامه هایی را برای این کار فراهم نماید (Chavda et al. 2022). بر اساس چارچوب سندای، کاهش ریسک بلایا و مدیریت آن مستلزم توانمندسازی افراد در معرض و متاثر از بلایا و فقیرترین افراد است که این امر بستگی به هماهنگی دست اندرکاران درون و بین

بخش‌ها دارد و مشارکت کامل همه نهادهای دولتی با ماهیت اجرایی و قانونی در سطوح ملی و محلی را می‌طلبد؛ لازم است مقامات محلی و جوامع محلی برای کاهش ریسک بلایا، از جمله از طریق منابع، مشوق‌ها و مسئولیت‌های تصمیم‌گیری، توانمند شوند (Sendai Framework, 2015).

به صورت کلی برای کاهش ریسک بلایا نیاز به اقدام متمرکز در داخل و بین بخش‌ها توسط دولت‌ها در چهار حوزه اولویت‌دار زیر است:

- **درک ریسک فاجعه:** مدیریت ریسک بلایا باید مبتنی بر درک بلایا در تمام ابعاد آن از جمله آسیب پذیری، ظرفیت، در معرض بودن افراد و دارایی‌ها و محیط ریسک باشد.
- **تقویت حکمرانی ریسک بلایا:** تقویت حکمرانی برای مدیریت ریسک بلایا در همه بخش‌ها از طریق تضمین قوانین، مقررات و سیاست‌های عمومی کاهش ریسک بلایا در سطوح ملی و محلی و تعریف نقش‌ها و مسئولیت‌ها برای راهنمایی و تشویق بخش‌های دولتی و خصوصی ضرورت دارد.
- **سرمایه‌گذاری در کاهش ریسک بلایا با هدف افزایش تاب‌آوری:** سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در پیشگیری و کاهش ریسک بلایا از طریق اقدامات ساختاری و غیرساختاری برای افزایش تاب‌آوری اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و فرهنگی افراد و جوامع و دارایی‌های آنها و همچنین محیط‌زیست ضروری است. این سرمایه‌گذاری‌ها می‌توانند محرک‌های نوآوری، رشد و ایجاد شغل باشند. چنین اقداماتی مقرون به صرفه بوده و به عنوان ابزاری برای نجات جان افراد، پیشگیری و کاهش تلفات و تضمین بازیابی و توانبخشی می‌توانند موثر باشند.
- **افزایش آمادگی در برابر بلایا برای واکنش موثر و «بازسازی بهتر»^۱ در بهبود، توانبخشی و بازسازی:** تجربه نشان می‌دهد که آمادگی در برابر بلایا باید برای واکنش مؤثرتر تقویت شود و از وجود ظرفیت‌ها برای بهبود مؤثر اطمینان حاصل شود. این تجارب همچنین نشان داده‌اند که مرحله بهبود، توانبخشی و بازسازی، که باید قبل از وقوع فاجعه آماده شود، فرصتی برای «بازسازی بهتر» از طریق ادغام اقدامات کاهش ریسک بلایا است (Sendai Framework, 2015).

ارزیابی پیامدهای ناشی از بلایا

هر بحران ناشی از بلایا، تأثیرات زیادی در سطح اجتماعی و فردی به بار می‌آورد. از جمله تغییرات جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی و ارزیابی این اثرات باعث کمک به دولت خواهد شد تا این اثرات را درک کند و برای آن برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری نماید. از نظر بارج^۲ در مواجهه با اثرات یک حادثه، فاجعه و یا بحران، پیش از هرگونه اقدامی که ممکن است باعث از هم گسیختگی دیگر روابط و متغیرها شود، نیاز است به ارزیابی این اثرات پرداخت. بنابراین با وجود پیامدهایی که از یک بحران می‌تواند ایجاد شود، نیاز به شناسایی این پیامدها وجود دارد. در جدول شماره (۱) این پیامدها طبقه بندی شده‌اند:

1 Build Back Better
2 Rabel Burdge

جدول (۱) طبقه بندی پیامدهای اثرگذار

ناملموس	لمموس		نوع اثرگذاری
	ثانویه	اولیه	
از بین رفتن زندگی، جراحات، از بین رفتن هویت، افسردگی، ناامیدی مردم نسبت به آینده، آسیب به فرهنگ موروثی، اثرات منفی بر آکو سیستم منطقه و ...	جابه جایی افراد، از بین رفتن خاک و بالا رفتن هزینه های بازسازی، بیکاری دائم و موقت به خاطر از بین رفتن کسب و کارها و دیگر پیامدهایی همچون غیر قابل کشت شدن زمین های کشاورزی در سال اول سیلاب به خاطر از بین رفتن مسیرهای آبرسانی، تاسیسات پمپاژ آب و ...	خسارت به بناها و محتویات بنا، تخریب زیرساخت هایی همچون جاده ها، راه آهن، فرسایش خاک کشاورزی، تخریب محصول، خسارت به دام و دامداری ها، از بین رفتن کسب و کارها	مستقیم
آسیب روحی، از دست دادن اعتماد به مقامات و ...	فقر، مهاجرت، تاثیر بر اقتصاد محلی و ملی، کاهش درآمد مالیاتی و ...	تخریب خدمات عمومی خارج از منطقه سیل، کاهش تولید کارخانه های خارج از منطقه، هزینه ناشی از تخریب حمل و نقل و رفت و آمد	غیر مستقیم

منبع: اقتباس از World Meteorological Organization, 2017

چارچوب ارزیابی پیامد بلایا بر اساس روش ¹DPSIR مدلی را ارائه می دهد که تمام پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی را در نظر می گیرد. این مدل شامل ارزیابی پیامدهای مستقیم ملموس برای دارایی ها، پیامدهای انباشتی (غیرمستقیم) ملموس برای خسارات اقتصادی و پیامدهای غیرملموس برای اثرات، روی سلامتی انسان است. همچنین با اقتباس از مدل بارچ عرصه پیامدها و نیز شاخص و متغیرهای اثرپذیر مشخص می شوند و در نهایت مدل ارزیابی پیامدهای بلایا به صورت جدول (۲) طبقه بندی می شود. در این مدل، پیامدها^۲ به دو دسته منفی و مثبت و همچنین پیامدهای منفی به خسارات^۳ و زیان ها^۴ تقسیم بندی شده است که هر کدام نیز بر حسب مستقیم و غیرمستقیم (انباشتی) بودن و نیز ملموس و غیرملموس بودن قابل تفکیک هستند. از سوی دیگر عرصه های تاثیر متغیرها، بر چهار حوزه فرد، اجتماع^۵، جامعه^۶ و محیط زیست است.

1 Drivers-Pressures-State-Impact-Response

2 Impacts

3 Damages

4 Losses

5 Community

6 Society

جدول (۲) عرصه‌های تاثیر گذاری و پیامدهای ناشی از بلایا

پیامدهای مثبت	پیامدهای منفی						متغیر اثر پذیر	عرصه‌های تاثیر گذاری
	زیان‌ها			خسارات				
	ناملموس	لملموس		ناملموس	لملموس			
		انباشتی	مستقیم		انباشتی	مستقیم		
						*	مسکن، زمین و تجهیزات (صنعتی، کشاورزی، خدماتی)	فرد/خانوار
			*	*			درآمد، مخارج و دارایی‌ها خانوار	
					*		خسارت‌های جانی	
	*						سلامتی، آموزشی، سواد، سایر مهارت‌ها	
		*					بیکاری (از دست دادن موقت یا دائمی شغل)	
	*						اعتماد به نفس، عزت نفس و استقلال	
	*						تغییر در فرصت‌های تفریح و فراغت	
		*					آوارگی و کوچ اجباری	
		*				*	تاثیرات بر منابع شناخته شده فرهنگی، تاریخی، مقدس و باستانی	اجتماع
	*	*				*	تولید روابط اجتماعی (همچون اردوگاه‌های موقت و ...)	
						*	تملیک اراضی	
	*	*					اختلال در شبکه‌های اجتماعی و الگوهای زندگی روزمره	
	*						تغییر ادراک مردم از سلامت و ایمنی عمومی	
	*						تغییر در ساختار خانواده	
		*					تاثیرات جمعیتی	
		*					از بین رفتن کشاورزی، کسب‌وکارها	
	*						افزایش نابرابری‌ها	جامعه
	*						تغییر فرصت‌های شغلی (از جمله بیکاری)	
		*					جابه‌جایی دائم خانواده‌ها و افراد (مهاجرت)	
		*					افول سرمایه اجتماعی	
		*					تشدید فقر	
			*				کاهش تولید ملی	
			*				امنیت غذایی	
	*						امنیت، نظم و قانون،	
					*		تغییر زیرساخت‌های جامعه	
	*						افول امید به آینده	
*					*		تاثیر بر بخش‌های مختلف اقتصادی	محیط زیست
		*			*		از بین رفتن مراتع، جنگل‌ها و زمین‌های مرغوب فرسایش خاک	

پیامدهای مثبت	پیامدهای منفی						متغیر اثرپذیر	عرصه های تاثیر گذاری
	زیان ها			خسارات				
	ناملموس	لملموس		ناملموس	لملموس			
		انباشتی	مستقیم		انباشتی	مستقیم		
*							تقویت منابع آبی، (به خاطر سیل)	
*							بهبود وضعیت جنگل ها و مراتع و اکوسیستم (به خاطر سیل)	

پیامدهای شوکها و بلایا بر کسب و کارها

برای شناسایی دقیق پیامد شوکها و بلایا بر کسب و کارها نیاز به طبقه بندی کاربردی پیامدهای آن وجود دارد. پیامدها را می توان به صورت مثبت و منفی ارزیابی نمود که در نگاه اول بیشتر پیامدهای منفی (صدمات و زیانها) مورد توجه قرار می گیرد. در حالی که بلایا علاوه بر زیانها و خسارات جدی که بر سکونت، معیشت و اشتغال و دارایی های انسانی بر جای می گذارند، با خود پیامدهای مثبتی نیز همراه دارند.

پیامدهای منفی وارده بر کسب و کارها

۱- بخش کشاورزی

زیربخش زراعت- باغبانی:

- مستقیم: خسارت به اراضی کشاورزی آبی و دیم، خسارت به محصولات باغی، خسارت به ماشین آلات کشاورزی، مراتع آسیب دیده
- غیرمستقیم: هزینه احیای اراضی، هزینه عدم تولید و یا تأخیر در تولید با در نظر گرفتن زمان لازم تا بهره برداری مجدد از زمین، خسارات مربوط به صنایع و خدمات وابسته، خسارات وارده به بخش حمل و نقل مربوط به صنایع و خدمات وابسته، خسارت به تاسیسات زیرساخت کشاورزی همچون سیستم های آبرسانی.

زیربخش دامداری، طیور، آبزیان و زنبور عسل:

- مستقیم: تلفات دام، تلفات طیور، تلفات آبزیان، تلفات زنبور عسل
- غیرمستقیم: شیوع بیماری، خسارات ناشی از کاهش محصولات دام، خسارات ناشی از کاهش محصولات طیور، خسارات ناشی از کاهش محصولات آبزیان، خسارات ناشی از کاهش محصولات زنبور عسل، خسارت مربوط به صنایع و خدمات وابسته، اختلال در زنجیره تامین، خسارت به تاسیسات زیرساخت کشاورزی

۲- بخش صنعت

- مستقیم: خسارت مستقیم به بنگاه های اقتصادی، خسارت وارده به مواد اولیه بنگاه های اقتصادی

- غیرمستقیم: کاهش تولید، هزینه عدم دسترسی به مواد اولیه

۳- بخش خدمات، گردشگری و توریسم

- مستقیم: از بین رفتن صنعت گردشگری در حین بلایا و پس از آن
- غیرمستقیم: خسارت به گردشگری از طریق پیامدهای زیست محیطی بلایای طبیعی شامل از بین رفتن آثار باستانی، مناظر طبیعی، جنگل‌ها، مراتع و فرسایش خاک

۴- اشتغال

- مستقیم: بیکاری نیروی کار در بخش رسمی و غیررسمی
- غیرمستقیم: مهاجرت نیروی کار

۵- پیامدهای وارده در سطح کلان

- کاهش رشد اقتصادی، افزایش بیکاری، کسری بودجه دولت، ناامنی غذایی، افزایش مهاجرت، مختل شدن نظم، مختل شدن بازار و قطع زنجیره تامین و فروش محصولات.

(ب) پیامدهای مثبت (فرصت‌های ایجاد شده):

- افزایش تقاضا برای بازسازی پس از بلایای طبیعی و ایجاد کسب و کارهای جدید در حوزه ساختمان سازی، جاده سازی
- ایجاد فرصت‌های اقتصادی برای کسب و کارهای جدید پس از شوک‌های اقتصادی
- تقویت اکوسیستم‌های آبی به دلیل سیلاب و در نتیجه احتمال تقویت پوشش گیاهی، حاصلخیزی اراضی، احیای تالاب‌ها، احیای رودخانه‌ها و چشمه‌ها، ذخیره آبی و جبران خشکسالی، تغذیه سفره‌های آب زیرزمینی، امکان کشت مجدد در کشاورزی

اقدامات لازم برای مدیریت بلایا مرتبط با کسب و کارها (پیش از، در حین و پس از بحران)

وقتی شوک‌ها اتفاق می‌افتند، دولت‌ها فشار شدیدی را در به وجود آمدن مشکل در طراحی و به کارگیری اقدامات مؤثر و مقرون به صرفه تجربه می‌کنند. از این رو سرمایه‌گذاری در ایجاد تاب‌آوری قبل از بحران‌ها به نوبه خود می‌تواند کسب و کارها را برای میان‌مدت و بلندمدت تقویت کند و در نتیجه نیاز به اقدامات امدادی آینده را کاهش دهد. بنابراین امروزه بسیاری از دولت‌ها شروع به ایفای نقش فعال‌تری در این زمینه به‌ویژه از طریق مشارکت‌های دولتی و خصوصی کرده‌اند.

در زیر به مجموعه‌ای از اقدامات برای مدیریت بلایا مرتبط با کسب‌وکارها اشاره شده است که متناسب با موقعیت، می‌توانند پیش از بحران، در حین بحران و پس از آن کاربرد داشته باشند؛ یعنی از جنس پیش‌گیری^۱، حمایت^۲، بهبود^۳ و ارتقاء^۴:

جمع‌آوری اطلاعات، شناسایی و ارزیابی و اولویت‌بندی ریسک

برای پیش‌بینی اثرات بلایا پیش از وقوع، نیاز است ابعاد مختلف آسیب‌پذیری، در معرض‌بودگی، و مخاطرات احتمالی بررسی و درک شوند. انجام این کاهش ریسک بلایا مستلزم رویکردی همه‌جانبه و تصمیم‌گیری مبتنی بر ریسک بوده که بر اساس تبادل آزاد و انتشار داده‌های تفکیک‌شده، از جمله بر اساس جنسیت، سن و ناتوانی و دیگر ویژگی‌های اجتماعی و به روز باشد (Sendai Framework, 2015). این کار همچنین مستلزم دسترسی آسان به داده‌ها و تجزیه و تحلیل آنها از جمله از ویژگی‌های خانوارها، معیشت و مشاغل، تصاویر هوایی و ماهواره‌ها و تبدیل آنها به اطلاعات کاربردی برای ارزیابی ریسک‌ها است (UNDRR, 2022).

در مرحله ارزیابی ریسک بلایا چه پیش از بحران و چه پس از آن، پس از آنکه عرصه‌های تاثیرپذیر و پیامدها به درستی مشخص شد، نیاز است در مرحله بعد به سنجش این پیامدها پرداخته شود که مستلزم دسترسی به اطلاعات تفکیک شده دارد. در ادامه به برخی از روش‌های مهم جمع‌آوری داده‌ها اشاره می‌شود:

۱- اطلاعات موجود: در این شیوه می‌توان برای شناسایی گروه‌های هدف به ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی آنها مراجعه نمود. این اطلاعات در سرشماری‌ها و یا داده‌های ثبتی مبنا (اطلاعات دستگاه‌های دولتی، غیردولتی و سمن‌ها) موجود است که البته توجه به جنسیت، تحصیلات، فعالیت اقتصادی و منطقه جغرافیایی و دیگر ویژگی‌های اجتماعی بسیار اهمیت دارد.

۲- مصاحبه رودر رو، گفتگو و خوداظهاری: این شیوه در بسیاری از کشورهای جهان برای حمایت از گروه‌های هدف مورد استفاده قرار می‌گیرد. مصاحبه با افراد با روش‌های مختلف و نیز ثبت جزئیات از نمونه‌های خوداظهاری است. از این شیوه برای ارزیابی خسارت‌های ناملموس و همچنین زبان‌های ملموس مستقیم و انباشتی و ناملموس می‌توان بهره برد.

۴- نظام شناسایی سنتی: در این روش از طریق معتمدین محلی و ... اقدام به شناسایی کسب و کارهای آسیب‌پذیر می‌شود.

۵- داده‌های مبتنی بر نقشه‌های فضایی: این داده‌ها در صورت به روز بودن به دلیل امکان برنامه‌ریزی فضایی، امکانات بسیار پیشرفته‌ای را بخصوص برای ارزیابی‌های پیش از بحران در اختیار برنامه‌ریزان قرار می‌دهند.

1 Preventive
2 Protective
3 Recovery
4 Promotive

مشارکت دادن ذینفعان و دست‌اندرکاران

از مهمترین اقدامات در مدیریت ریسک بلایا شناسایی ذینفعان و دست‌اندرکاران است که نقش مهمی در فرآیند تصمیم‌گیری، اجرا و نظارت دارند و یا تحت تأثیر آن قرار خواهند گرفت و مشارکت دادن آنها در این فرآیند از طریق تعیین نقش آنها در مراحل مختلف است. تمام مراحل مدیریت بلایا به هم متصل‌اند و فعالیت‌ها را در مراحل دیگر از طریق ارتباط موثر بین ذینفعان و دست‌اندرکاران ایجاد می‌کنند. شفافیت و ارتباط منظم بین ذینفعان و دست‌اندرکاران متعدد در فرآیند تصمیم‌گیری ضروری است (Opitz-Stapleton et al, 2019).

افزایش تاب‌آوری

شناسایی علل ریشه‌ای و محرک‌های آسیب‌پذیری: اولین قدم در ایجاد تاب‌آوری، پرداختن به علل ریشه‌ای و محرک‌های آسیب‌پذیری است. انتخاب‌های اجتماعی در قلب این موضوع قرار دارند چرا که برخی افراد، گروه‌ها و کسب‌وکارها در برابر بلایا آسیب‌پذیرتر هستند، تأثیرات فوری بیشتری را به دلیل در معرض بودگی و کمبود منابع تجربه می‌کنند و فرآیند بهبودشان آهسته‌تر صورت می‌پذیرد و در نتیجه دچار گرفتار شدن در فقر طولانی‌مدت می‌شوند. نابرابری ساختاری از جمله مهمترین عواملی بوده که آسیب‌پذیری را افزایش می‌دهد و باید به طور ویژه مورد توجه قرار بگیرد (UNDRR, 2022).

تامین مالی: تلاش‌های دولت بر انعطاف‌پذیری تامین مالی کسب و کارها بخصوص بنگاه‌های کوچک باید تقویت شود که این امر به کاهش آسیب‌پذیری این بنگاه‌ها در برابر تغییرات بازار اعتبار، تقویت ساختار سرمایه آنها، استفاده از فرصت‌های رشد و افزایش سرمایه‌گذاری بلندمدت کمک می‌کند. شایان ذکر است، حمایت عمومی باید برای رسیدگی به محدودیت‌های نقدینگی این بنگاه‌ها پاسخگو و سازگار باشد. (OECD, 2023).

بیمه‌های اجتماعی: کسب‌وکارها بخصوص کسب‌وکارهای کوچک به ندرت از مکانیسم‌های کاهش ریسک استفاده می‌کنند که بخشی از آن به دلیل نبود خدمات مناسب و مقرون به صرفه است. قیمت خدمات بیمه معمولاً بسیار گران و در عین حال اغلب پیچیده بوده و دسترسی به آنها دشوار است. یک اولویت مهم در سیاست‌گذاری برای مقابله با شوک‌های آتی می‌تواند تشویق بنگاه‌های کوچک با استفاده از انگیزه‌های اقتصادی و حمایت اختصاصی برای اتخاذ بیمه در برابر انواع شوک‌ها باشد که دولت‌ها می‌توانند مشوق مالی برای سرمایه‌گذاری آنها در اقدامات کاهش ریسک را در نظر بگیرند. در عین حال، دولت‌ها می‌توانند با بخش خصوصی در ایجاد محصولات و خدمات مناسب‌تر بیمه‌ای همکاری کنند. یکی از راهکارهایی که دولت‌ها می‌توانند برای پر کردن این شکاف اتخاذ نمایند، کمک به تولید اطلاعات بهتر برای ارزیابی ریسک‌های بنگاه‌های کوچک است. چنین اطلاعاتی می‌تواند به ارائه‌دهندگان بیمه کمک کند تا خدمات بیمه‌ای‌شان را متناسب با ریسک‌های بنگاه‌های کوچک تطبیق دهند (ILO, 2021; Seng, 2021).

آگاهی بخشی و سیستم هشدار: افزایش آگاهی و درک ریسک‌ها به خودی خود می‌تواند اولین گام ارزشمند به سوی بهبود شیوه‌های مدیریت ریسک سازمانی باشد. این اقدام می‌تواند از طریق به اشتراک‌گذاری اطلاعات در مورد ریسک‌ها و ابزارهای بالقوه برای کاهش آنها، انتشار نظرسنجی‌ها در بین بنگاه‌ها برای درک ریسک و آمادگی آنها، یا توسعه سیستم‌های هشدار انجام شود (ILO, 2021). توسعه، به‌روزرسانی دوره‌ای و انتشار اطلاعات ریسک بلایا مبتنی بر مکان، از جمله نقشه‌های ریسک، برای تصمیم‌گیرندگان، عموم مردم و جوامع در معرض ریسک بلایا ضروری است (Sendai Framework, 2015).

آموزش و توانمندسازی: بنگاه‌های کوچک و متوسط و کارآفرینان همیشه نمی‌توانند هزینه درونی‌سازی مجموعه‌های یکپارچه مهارت‌ها را متحمل شوند. بنابراین، سیاست‌ها باید از دسترسی آنها به مهارت‌ها و تحقیقات توسعه‌یافته توسط ارائه‌دهندگان دانش محلی حمایت کنند (OECD, 2023). بنگاه‌های کوچک با خطرات سیستمی و غیرسیستمی زیادی از جمله بلایا، بازار، اعتبار، فناوری، مقررات، منابع انسانی و غیره مواجه هستند. مدیران بنگاه‌های کوچک اغلب فاقد مهارت‌ها و قابلیت‌های مورد نیاز برای شناسایی و ارزیابی صحیح ریسک‌ها هستند و اغلب تمایل دارند آنها را دست کم بگیرند. در عین حال، آنها اغلب ایجاد استراتژی مدیریت ریسک سازمانی یا خرید ابزارهای کاهش ریسک را با توجه به نیازهای ضروری تر کسب‌وکار از اولویت خارج می‌کنند. از این رو یکی از راه‌حل‌های مفید، آموزش مدیران و صاحبان کسب و کارها برای شناسایی و ارزیابی ریسک‌ها است (ILO, 2021).

علاوه بر مدیران و صاحبان کسب و کارها، توانمندسازی مقامات دولتی در تمام سطوح، جامعه مدنی، جوامع و داوطلبان، و همچنین بخش خصوصی، از طریق به اشتراک‌گذاری تجربیات و درس‌های آموخته شده از ریسک‌ها بسیار کلیدی است. (Sendai Framework, 2015).

حمایت از کسب‌وکارها برای مدیریت ریسک سازمانی: بسیاری از کسب‌وکارها بخصوص کسب‌وکارهای کوچک در کشورهای در حال توسعه از ابزارهای دیجیتال اولیه استفاده می‌کنند که با انجام این کار، ممکن است به طور فزاینده‌ای در معرض ریسک‌های آنلاین مانند کلاهبرداری از کارت اعتباری، هک ایمیل و حتی سرقت هویت قرار بگیرند. دولت‌ها علاوه بر کمک به این بنگاه‌ها برای افزایش سواد دیجیتالی عمومی مدیران خود، می‌توانند به دنبال راه‌هایی برای حمایت از استفاده از ابزارهای نرم‌افزاری امن‌تر باشند که ممکن است از همکاری با بخش خصوصی برای ارائه نرم‌افزار مدیریت کسب‌وکار مناسب (و مقرون به صرفه‌تر) تا ساختن پلتفرم‌هایی با ابزارها و سیستم‌های تأیید شده که مدیران بنگاه‌های کوچک می‌توانند قبل از انتخاب تأمین‌کنندگان خود با آنها مشورت کنند، متغیر باشد (ILO, 2021).

حمایت از فعالیت‌های کشاورزی از طریق احیای حوضه آب‌خیز (یعنی احیای زمین‌های تخریب‌شده و بایر، حفاظت و مدیریت آب): این نوع حمایت با استفاده از رویکرد اجتماع محور به بهترین نتیجه می‌رسد که مشکلات و راه‌حل‌های آن از طریق تشکیل گروه‌های محلی، گروه‌های زنان و کشاورزان شناسایی می‌شوند (United Nations Office for South-South Cooperation, 2018).

حمایت‌های اجتماعی

هدف برنامه‌های حمایت اجتماعی کاهش آسیب‌پذیری به عنوان عناصر اصلی ایجاد بلایاست. در واقع حمایت اجتماعی می‌تواند با ارائه خدمات به افراد و کسب و کارهایی که با مشکلات مزمن یا ناشی از شوک مواجه هستند، از طریق توزیع مجدد منابع هدفمند، موجب کاهش نابرابری و فقر و همچنین افزایش سرمایه انسانی و تاب‌آوری شود. این برنامه‌ها دامنه وسیعی دارند و ممکن است شامل کمک به افراد برای یافتن شغل، بهبود بهره‌وری کارگران و حمایت از بنگاه‌های آسیب دیده باشد (World Bank Group, 2022). برای مثال معمولاً در حین شوک‌ها اقدامات حمایتی کوتاه‌مدتی اتخاذ می‌شوند که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- سیاست‌های بازار کار برای کمک به کاهش از دست دادن شغل، از مدل‌های تقسیم دستمزد یا یارانه‌ها تا طرح‌های تطبیق شغل.
- سیاست‌های تعویق، که شامل تعویق مالیات شرکت‌ها، پرداخت‌های تامین اجتماعی، پرداخت بدهی‌ها و پرداخت‌های اجاره و آب و برق برای تسهیل مشکلات جریان نقدی فوری است.
- کمک‌های مالی مستقیم، از جمله ارائه وام‌های ارزان قیمت از طریق سیستم بانکداری عمومی، یا به اشتراک‌گذاری ریسک با بانک‌های خصوصی برای گسترش اعتبار، یا یارانه‌ها و کمک‌های بلاعوض (Seng, 2021).

مداخلات در بازار کار

حمایت‌ها برای افزایش نقدینگی بنگاه‌ها: شرایط بحرانی می‌تواند به سرعت بنگاه‌ها را تحت فشار نقدینگی و زیان‌های عملیاتی قرار دهد و توانایی پرداخت بدهی و دوام تجاری بلندمدت آنها را تهدید کند. بنابراین دسترسی به نقدینگی برای تامین نیازهای سرمایه در گردش و تعهدات مالی به یک ضرورت بقا تبدیل می‌شود. اقدامات ارائه شده تحت این هدف می‌تواند در چهار حوزه تقسیم‌بندی شود:

- ۱) تعدیل زمان‌بندی برای کارمندان و مطالبات پرداختی (شامل مالیات بر درآمد، مالیات بر دارایی، هزینه‌های صدور مجوز برای عوارض گمرکی، حق بیمه تامین اجتماعی، اجاره اموال دولتی) و تسریع در پرداخت‌های دولت مانند اظهارنامه مالیاتی و بازپرداخت
- ۲) مداخلات ترازنامه (سیاست تسهیل اعتبار برای وام‌ها، کاهش نرخ بهره و تأخیر در بازپرداخت)
- ۳) انتقال ارزش به شرکت‌ها از طریق درآمد (از طریق خرید مستقیم کالاها از بنگاه‌های کوچک و پرداخت‌های نقدی برای رفع نیازهای نقدی کوتاه‌مدت)
- ۴) انتقال ارزش به شرکت‌ها از طریق هزینه‌ها (کاهش/حذف هزینه‌های دولتی، از جمله معافیت یا کاهش مالیات شرکت‌ها، مالیات بر ارزش افزوده، تامین اجتماعی و سایر هزینه‌های اداری دولتی) (ILO, 2021).

تسهیل موقت فرآیندهای اداری: ساده‌سازی رویه‌های اداری، تسهیل قوانین مربوط به انطباق مالیات، مشارکت‌ها و پوشش‌های تامین اجتماعی، ارائه خدمات ضروری، یا تنظیم مقررات پیرامون گمرکات وارداتی یا محل‌های کار (ILO, 2021)، تخفیف موقت در مقررات شامل الزامات

واردات-صادرات، یا کمک از سوی سازمان‌های دولتی برای کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط در رعایت مقررات، مانند گزارش‌دهی سلامت در طول بحران(Seng, 2021)؛

حمایت از زنجیره تامین و پیوندهای بازار: از طریق اقدامات مختلف با هدف حفظ ثبات عرضه، ایجاد پل ارتباطی بین تامین‌کنندگان و خریداران، تسهیل همکاری بین بنگاه‌های بزرگ و کوچک موقت ظرفیت تولید بلااستفاده برای افزایش تولید برخی از منابع هدفمند، حمایت از تولید، توزیع و قیمت نهاده‌های کلیدی(ILO,2021; Seng, 2021)

پشتیبانی عملیات مستقیم و مشاوره: ارائه پشتیبانی از طریق دستگاه‌های دولتی، با همکاری سازمان‌های مردم نهاد و انجمن‌های صنعتی، یا ارائه کوپن‌هایی برای بنگاه‌های کوچک برای دسترسی به خدمات مشاوره.

حمایت از تداوم اشتغال: برای اطمینان از اینکه کارکنان در برابر ریسک‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از بلایا محافظت می‌شوند حمایت‌هایی تعریف می‌شود که برای هر دو کارگران و بنگاه‌ها سودمند است؛ می‌توان به بنگاه‌ها بخصوص بنگاه‌های کوچک کمک کرد تا در مقابل فراهم کردن حداقل حقوق اولیه و حفاظت اجتماعی برای کارگران، سطح قبلی تولید خود را حفظ و در عین حال حمایت‌هایی را در جهت کاهش هزینه‌ها دریافت کنند. از این طریق ظرفیت تولید حفظ، دوام کسب‌وکار از طریق تداوم عملیاتی تضمین و مهارت‌های نیروی کار حفظ و تجدید می‌شود. این هدف می‌تواند از طریق چهار اقدام انجام شود:

- ۱) یارانه دستمزد (حمایت موقت دستمزد، بیمه بیکاری، یارانه‌هایی که نیازهای ضروری کارگران را هدف قرار می‌دهد، سایر نقل و انتقالات نقدی و سایر حمایت‌های تکمیلی)
- ۲) ترتیبات زمان کار (اشتراک کار، کاهش ساعات کار بدون پرداخت دستمزد و استفاده از تعطیلات اجباری و تعطیلات دسته جمعی)
- ۳) ارتقاء مهارت (آموزش حضوری و از راه دور، آموزش آنلاین و آفلاین ۴)
- ۴) سایر اقدامات حمایت اجتماعی (دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی برای کارگران، مزایای از کار افتادگی، حمایت از بیکاری، مرخصی استعلاجی با حقوق و مزایای بیماری، حمایت از زایمان، مزایای کودک و خانواده، کوپن‌های غیر نقدی برای غذا، پول نقد کوپن برای مسکن و مراقبت از کودک).

تسهیل رویه‌های قانونی و مالی مرتبط با ورشکستگی: با ورشکستگی مشاغل کوچک در اثر شوک‌ها، افزایش استقراض و تشکیل پرونده‌های ورشکستگی گسترده، اختلالات اجتماعی و اقتصادی ایجاد می‌شود و می‌تواند زیرساخت‌های قانونی و مالی را با چالش‌هایی جدی مواجه کند. این تهدید را می‌توان با دو اقدام بهبود بخشید:

- ۱) توقف موقت فعالیت تجاری بنگاه‌ها بدون اعلام ورشکستگی (یارانه‌ها برای حفظ اشتغال، درخواست توقف پرداخت، تسهیل قوانین معاملات ورشکستگی)

۲) تسهیل رویه‌های تجدید ساختار موثر و ورشکستگی کارآمد (تغییرات در قانون ورشکستگی برای ساده کردن انحلال و تجدید ساختار مشاغل کوچک، تجدید ساختار خارج از دادگاه برای وام‌گیرندگان تحت مقررات خاص، صندوق ویژه برای بازسازی بنگاه‌ها، وام یا تضمین با نرخ بهره مناسب). (ILO, 2021)

بازسازی بهتر از گذشته

بازسازی بهتر از گذشته رویکردی است که با استفاده از مراحل بازیابی، توانبخشی و بازسازی پس از یک فاجعه برای افزایش تاب‌آوری، اقدام به کاهش ریسک بلایا در بازسازی زیرساخت‌های فیزیکی و سیستم‌های اجتماعی، و در احیای معیشت، اقتصاد و محیط زیست می‌کند. در ادامه به برخی از این اقدامات اشاره شده است:

- در نظر گرفتن ارزیابی‌های اثرات اقتصادی، اجتماعی، ساختاری، فناوری و زیست‌محیطی در بازسازی‌های پس از بحران برای ممانعت از گرفتار شدن به بلایای آینده؛
- استفاده از اصول طراحی صحیح و استانداردسازی مصالح ساختمانی برای مقاوم سازی و بازسازی ساختمان‌ها؛
- حمایت‌های عمومی و سیاست‌های بازیابی باید بیش از اینکه رشد اقتصادی و ایجاد شغل را هدف قرار دهند، بر بهبود رفاه، درآمد، کیفیت شغل، کیفیت مسکن و سلامت تاکید کنند تا از این طریق آسیب‌پذیری را در مقابل شوک‌های آینده کاهش و تاب‌آوری را افزایش دهند؛
- تشویق کسب و کارها به استفاده از نوآوری و پلتفرم‌های دیجیتال که در آن تعاملات فیزیکی کمتر می‌شود، سرعت محاسبات و معاملات بالاتر می‌رود و همچنین بازار متنوع‌تر می‌شود، می‌تواند از تعطیلی کسب‌وکار در مواقع همه‌گیری یا بلایای مرتبط با آب و هوا، به‌ویژه برای کسب و کارهای بخش خدمات محافظت کند (Seng, 2021)؛
- حمایت از توسعه پایدار (کمک‌های بلاعوض و وام، کاهش مالیات یا سایر یارانه‌ها در زمینه‌هایی مانند زیرساخت‌های پایدار، مدیریت پسماند، خدمات آب و فاضلاب، تولید انرژی سبز، بازیافت، ساخت و ساز سبز) (ILO, 2021 & OECD, 2023) در کنار گرایش به اقتصاد چرخشی به عنوان مثال با تشویق به بازیافت بیشتر (OECD, 2020).

پایش ریسک

- ارزیابی دوره‌ای ریسک بلایا، آسیب‌پذیری، ظرفیت، در معرض بودگی، ویژگی‌های ریسک و اثرات احتمالی متوالی آنها در مقیاس اجتماعی و فضایی می‌تواند به درک بلایا کمک کند و باعث تصمیم‌گیری‌های هوشمندانه‌تر در آینده شود. در واقع در حین اجرا و پس از اجرای برنامه‌های کاهش ریسک بلایا، نحوه اجرا باید پایش و ارزیابی شود تا مشخص شود که آیا نیاز به اصلاح و ادامه کار وجود دارد یا خیر (Opitz-Stapleton et al, 2019).

توصیه های سیاستی

اقدامات دولت، تحت فشار یک بحران در حمایت از بنگاه‌ها، گسترده، پیچیده و غالباً دشوار است. در عین حال، هیچ دستورالعمل کلی وجود ندارد و دولت باید مجموعه‌ای از اقدامات را بر اساس ویژگی‌های بحران، اولویت‌ها و منابع محلی خود تعریف کند. مشارکت در گفتگوی اجتماعی در هر مرحله برای اطمینان از مرتبط بودن اقدامات، کلیدی است.

نیاز است قبل از هرگونه اقدامی شامل سیاستگذاری و برنامه‌ریزی ابتدا کمیته‌ای شامل متولیان اشتغال و کسب و کار همچون وزارت صنعت، معدن، تجارت، وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، اتاق بازرگانی و ... تشکیل شود و برنامه کاری برای حمایت از کسب و کارها پیش و پس از شوک‌ها تهیه نمایند. سپس با شناسایی دست‌اندرکاران و ذینفعان مدیریت بلایا، از طریق برنامه‌ریزی مشارکتی^۱ برنامه‌ای جامع با امکان پایش تهیه شود و بر اساس آن اقدامات لازم برای تاب‌آور کردن کسب و کارها انجام شود.

به این منظور برنامه‌ای مطابق جدول شماره (۳) برای ساماندهی و احیاء کسب و کارها در مواجهه با شوک‌ها پیشنهاد می‌شود. بدیهی است برای اجرای چنین برنامه‌ای نیاز به همکاری دستگاه‌های اجرایی از جمله وزارت صنعت، معدن، تجارت، وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، سازمان برنامه و بودجه کل کشور، وزارت کشور و صندوق توسعه ملی و همچنین مشارکت بخش خصوصی است.

جدول ۳- برنامه پیشنهادی ساماندهی و احیاء کسب و کارها در مواجهه با شوک‌ها

راهبرد	برنامه	اقدامات
گام اول: ایجاد و ساماندهی کمیته مشترک با هدف فراهم کردن زمینه های برنامه ساماندهی و احیاء کسب و کارها در مواجهه با شوک‌ها	تشکیل و فعال‌سازی کمیته مشترک	۱- تعیین چارچوب و ترکیب و وظایف کمیته؛ ۲- تشکیل یک تیم کارشناسی برای انجام ارزیابی‌ها و مطالعات.
	شناسایی ذینفعان و توانمندسازی آنها	۱- شناسایی ذینفعان و دست‌اندرکاران؛ ۲- ارتباط و هماهنگی با ذینفعان و دست‌اندرکاران؛ ۳- آموزش مهارت به مدیران و نیروی کار کسب و کارهای آسیب پذیر و در معرض بحران.
گام دوم: تأمین و تخصیص منابع	تدوین سند ارزیابی و مواجهه با شوک‌ها	۱- بررسی وضعیت موجود؛ ۲- اخذ نظر اولیه از ذینفعان و دست‌اندرکاران؛ ۳- ارزیابی شوک‌ها در کشور و تعیین ابعاد پیامد بر کسب و کارها؛ ۴- بررسی تجارب موفق جهانی؛ ۵- ارزیابی ظرفیت فنی، مالی و اداری مدیریت ریسک بلایا برای مقابله با خطرات شناسایی شده در سطوح ملی و محلی؛ ۶- تدوین سند ارزیابی ریسک‌ها پیش و پس از بحران بر اساس اطلاعات موجود.
	شناسایی و تجهیز منابع موجود	۱- برآورد منابع مالی برای تشکیل صندوق مدیریت شوک‌ها ۲- تعیین سهم صندوق توسعه ملی از منابع مورد نیاز ۳- تعیین سهم ستاد بحران از منابع مورد نیاز ۴- تعیین سهم از طریق ردیف بودجه‌ای ۵- هدایت کمک‌های بلاعوض مردمی و سازمان‌های بین‌المللی و سایر کشورها
	تشکیل صندوق مدیریت شوک‌ها	تشکیل صندوق مدیریت شوک‌ها با منابع مشخص شده

^۱ بر اساس تجارب موفق در زمینه کاهش و مدیریت بلایا توسط سازمان‌های بین‌المللی، یکی از روش‌های برنامه ریزی کارآمد می‌تواند مدیریت نتیجه محور باشد.

راهبرد	برنامه	اقدامات
گام سوم: ایجاد یک سیستم اطلاعاتی	ایجاد یک سیستم اطلاعاتی برای بررسی آسیب پذیری، در معرض بودگی و مخاطرات احتمالی	۱- جمع آوری اطلاعات موجود، نقشه های جی آی اس و اطلاعات کیفی از طریق مصاحبه رودر رو، گفتگو و خوداظهاری با هدف ایجاد یک سیستم اطلاعاتی ارزیابی ریسک بلایا و به روز رسانی آنها در قالب یک سیستم
گام چهارم: تهیه برنامه عمل مشترک با همکاری ذینفعان و دست اندر کاران	تعیین الزامات برنامه ریزی	۱- تعیین روش برنامه ریزی؛ ۲- دعوت ذینفعان و دست اندر کاران برای جلسات برنامه ریزی
دست اندر کاران	انجام برنامه ریزی	۱- تشکیل جلسات مشارکتی برای تعیین دقیق مشکلات، اهداف و اقدامات؛ ۲- تدوین سند برنامه ها و اقدامات برای کاهش ریسک بلایا
گام پنجم: نهایی سازی سند اقدامات کاهش ریسک بلایا	تعیین اقدامات پیش از بحران متناسب با هر شوک بیرونی	<p>۱- ایجاد یک سیستم اطلاعاتی برای بررسی آسیب پذیری، در معرض بودگی و مخاطرات احتمالی؛</p> <p>۲- هماهنگی های بین دستگاهی و استانی و تقسیم وظایف بین دستگاه ها از جنس برنامه ریزی و اجرای آن در برای مدیریت ریسک؛</p> <p>۳- ارزیابی ظرفیت فنی، مالی و اداری مدیریت ریسک بلایا برای مقابله با خطرات شناسایی شده در سطوح ملی و محلی؛</p> <p>۴- اتخاذ و اجرای استراتژی ها و برنامه های ملی و محلی کاهش ریسک بلایا در بازه های زمانی مختلف با اهداف، شاخص ها و چارچوب های زمانی با هدف جلوگیری از ایجاد ریسک، کاهش خطرات موجود و تقویت اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و زیست محیطی، انعطاف پذیری؛</p> <p>۵- آموزش مهارت به مدیران و نیروی کار کسب و کارهای آسیب پذیر و در معرض بحران؛</p> <p>۶- به کارگیری شیوه تامین مالی بنگاه های خرد، کوچک و متوسط به روش جامعه محور برای افزایش تاب آوری بنگاه ها، و ایجاد پلتفرم های فین تک؛</p> <p>۷- توانمندسازی مقامات محلی، از طریق ابزارهای قانونی و مالی برای کار و هماهنگی با جامعه مدنی، جوامع و مردم بومی و مهاجران در مدیریت ریسک بلایا در سطح محلی؛</p> <p>۸- احصا و تصویب سیاست های کلان مبتنی بر ایجاد و یا اصلاح قوانین و آیین نامه ها در جهت حمایت از کسب و کارها در مقابل شوک ها؛</p> <p>۹- تشویق نمایندگان مجلس به حمایت از اجرای کاهش ریسک بلایا با تدوین قوانین جدید یا اصلاح قوانین مربوطه و تعیین تخصیص بودجه</p> <p>۱۰- تدوین سیاست های عمومی، با هدف پرداختن به مسائل پیش گیری از آسیب پذیری کشاورزان و کسب و کارها در مناطق مستعد بلایا، با رعایت قوانین ملی و سیستم های حقوقی؛</p> <p>۱۱- حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط به منظور ارتقای انعطاف پذیری و قابلیت های آنها در راستای به کارگیری فناوری های نوین و تسریع در دیجیتالی شدن و ایجاد زیرساخت های لازم برای توسعه کسب و کارهای اینترنتی؛</p> <p>۱۲- سیاست های تشویقی در ارائه تسهیلات به کسب و کارها در راستای حمایت از نوآوری در خط تولید کالا یا خدمات.</p> <p>۱۳- مجموعه اقدامات برای افزایش تاب آوری از طریق شناسایی علل ریشه ای و محرک های آسیب پذیری، تامین مالی بنگاه ها، توسعه بیمه های اجتماعی، آگاهی بخشی و سیستم هشدار، آموزش و توانمندسازی (مدیران و صاحبان کسب و کارها و مقامات دولتی در تمام سطوح، جامعه مدنی، جوامع و داوطلبان)، حمایت از کسب و کارها برای مدیریت ریسک سازمانی، حمایت از فعالیت های کشاورزی از طریق احیای حوضه آبخیز؛</p>
	اقدامات پس از بحران متناسب با هر شوک بیرونی	<p>۱- کمک های بلاعوض و حمایتی پس از بحران برای افزایش نقدینگی بنگاه ها؛</p> <p>۲- پیاده سازی مکانیزم صندوق خرید محصولات تولیدی از کسب و کارهایی که به خاطر بحران قادر به فروش نیستند و ایجاد شبکه های فروش محصولات از طریق تقویت تعاونی ها؛</p> <p>۳- ارائه کمک های فنی، آموزشی و تسهیل گری در ساماندهی کسب و کارهای آسیب دیده؛</p> <p>۴- ایجاد مشاغل عمومی برای تولید کالاها عمومی با هدف بازسازی و احیا.</p> <p>۵- حمایت های اجتماعی با هدف کاهش آسیب پذیری شامل سیاست های بازار کار برای کمک به کاهش از دست دادن شغل، از مدل های تقسیم دستمزد یا یارانه ها تا طرح های تطبیق شغل، سیاست های تعویق، که شامل تعویق مالیات بنگاه ها، پرداخت های تامین اجتماعی، پرداخت بدهی ها، و پرداخت های اجاره و آب و برق برای تسهیل مشکلات جریان نقدی فوری است، کمک های مالی مستقیم، از جمله ارائه وام های ارزان قیمت از طریق سیستم بانکداری عمومی، یا به اشتراک گذاری ریسک با بانک های خصوصی برای گسترش اعتبار، یا یارانه ها و کمک های بلاعوض؛</p> <p>۶- مداخلات در بازار کار شامل حمایت ها برای افزایش نقدینگی بنگاه ها، تسهیل موقت فرآیندهای اداری، حمایت از زنجیره تامین و پیوندهای بازار، پشتیبانی عملیات مستقیم و مشاوره، حمایت از تداوم اشتغال، تسهیل رویه های قانونی و مالی مرتبط با ورشکستگی؛</p> <p>۷- بازسازی بهتر از قبل شامل در نظر گرفتن ارزیابی های اثرات اقتصادی، اجتماعی، ساختاری، فناوری و زیست محیطی در بازسازی های پس از بحران برای ممانعت از گرفتار شدن به بلایای آینده، استفاده از اصول طراحی صحیح و استانداردسازی مصالح ساختمانی برای مقاوم سازی و بازسازی ساختمان ها، حمایت های عمومی و سیاست های بازسازی با تاکید بر بهبود رفاه، درآمد،</p>

اقدامات	برنامه	راهبرد
کیفیت شغل، کیفیت مسکن و سلامت، تشویق کسب و کارها به استفاده از نوآوری و پلتفرمهای دیجیتال، حمایت از توسعه پایدار (کمکهای بلاعوض و وام، کاهش مالیات یا سایر یارانهها در زمینههایی مانند زیرساختهای پایدار، مدیریت پسماند، خدمات آب و فاضلاب، تولید انرژی سبز، بازیافت، ساخت و ساز سبز)؛		
این مرحله پس از تدوین برنامه عملیاتی شروع خواهد شد.	-	گام ششم: اجرای برنامه
۱- پیاده سازی مکانیزم پایش ۲- ارزیابی ۳- گزارش گیری ۴- بازرسی	-	گام هفتم: پایش و ارزیابی

منابع:

- Bingxun Seng. (2021). *How to Give MSMEs a Better Chance against Economic Shocks*. The Southeast Asia Development Solutions (SEADS). <https://seads.adb.org/>
- Chavda, S., V. Drigo and J. Tau (2022). *Why Are People Still Losing Their Lives and Livelihoods to Disaster?* GAR2022 Contributing Paper. Geneva: United Nations Office for Disaster Risk Reduction.
- ILO. (2021). *A framework to support small firms in developing countries navigate crises and build resilience*. International Labour Office.
- OECD. (2023). *Managing Shocks and Transitions: Future-Proofing SME and Entrepreneurship Policies*. Key Issues Paper.
- OECD. (2020). *Building back better: A sustainable, resilient recovery after COVID-19*
- Opitz-Stapleton, S. Nadin, R. Kellett, J. Calderone, M. Quevedo, A. Peters, K. Mayhew, L. (2019). *Risk-informed Development from crisis to resilience*. ODI, UNDP and Swiss agency for development and cooperation.
- Rabel J. Burdge. (2006). *The Concepts, Process and Methods of Social Impact Assessment. A Community Guide to Social Impact Assessment*, 3rd Edition. Volume 44(3).
- World Meteorological Organization. (2017). *integrated flood management tools series*. No.27 version 1.0.
- United Nations Office for South-South Cooperation. (2018). *Good practices in South-South and triangular cooperation for sustainable development*, Volume 2
- World Bank Group. (2022). *Overview Social Protection, World Bank*. <https://www.worldbank.org/en/topic/social-protection/overview> (Accessed: 3 October 2022).
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2022). *Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction 2022: Our World at Risk: Transforming Governance for a Resilient Future*. Geneva.
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction & Ministry of Disaster Management and Relief. (2022). *Bangladesh INFORM Sub-National Risk Index 2022*.
- UNDP Iran. 2023. *Country programme document for the Islamic Republic of Iran (2023-2027)*.
- United Nations Iran. (2023). *The United Nations Sustainable Development Cooperation Framework (UNSDCF) for 2023-2027*.
- UNDESA (2017) *World population prospects: the 2017 revision. Key findings and advance tables*. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs
- UKMOD (2017) Joint Concept Note 1/17 Future Force Concept. Shrivenham: Development, Concepts and Doctrine Centre
- UNICEF. (2018). *Guidance on Risk-Informed Programming*. United Nations Children's Fund (UNICEF) April 2018